

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
«ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД»
МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ
Кафедра _____

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни: **«ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО»**
за темою: **«ПЕРСОНАЛЬНІ ДАНІ ЯК ІНСТИТУТ ІНФОРМАЦІЙНОГО
ПРАВА»**

Студента (ки): Крячко Т.А.
курсу: 4
групи: ІН16-9-22-Б1П (4.0д)
Спеціальність: 081 Право
Керівник: доцент, к.ю.н. Лебедєв О.П.

Оцінка: _____
Національна шкала _____
Кількість балів: _____ ECTS _____

Члени комісії _____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

м. Чернігів 2026

Зміст

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ЯК ІНСТИТУТУ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА	6
1.1. Поняття та ознаки персональних даних.....	6
1.2. Правова природа персональних даних у системі інформаційного права.....	8
1.3. Джерела правового регулювання персональних даних	11
РОЗДІЛ 2. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ.....	14
2.1. Принципи обробки персональних даних	14
2.2. Права суб'єктів персональних даних	16
2.3. Обов'язки володільців та розпорядників персональних даних.....	19
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В УКРАЇНІ	23
3.1. Механізми захисту персональних даних	23
3.2. Відповідальність за порушення законодавства про персональні дані.....	25
3.3. Актуальні проблеми та напрями вдосконалення законодавства.....	26
ВИСНОВКИ	28
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	31

ВСТУП

У сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства та цифровізації всіх сфер життя особливого значення набуває проблема правового регулювання персональних даних. Швидкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, поширення електронних сервісів, соціальних мереж та автоматизованих систем обробки інформації спричинили істотне зростання обсягів збору, зберігання та використання персональних даних. У зв'язку з цим питання забезпечення належного рівня їх захисту стає одним із пріоритетних напрямів державної політики.

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що персональні дані є невід'ємною складовою приватного життя людини та безпосередньо пов'язані з реалізацією конституційних прав і свобод. Конституція України гарантує кожному право на невтручання в особисте і сімейне життя, а також захист від незаконного збирання, зберігання, використання і поширення інформації про особу [1]. Водночас розвиток цифрових технологій створює нові ризики порушення цих прав, що потребує вдосконалення правових механізмів захисту персональних даних.

Стан наукової розробки проблеми свідчить про наявність значної кількості досліджень у цій сфері. Зокрема, питання правового регулювання та захисту персональних даних досліджували такі вчені, як В. М. Брижко, М. Бем, І. Городиський, О. А. Явор, М. Ю. Колотило та інші. У їхніх працях розглядаються теоретичні засади персональних даних, проблеми їх правового регулювання, а також практичні аспекти захисту [8; 9; 11; 12]. Разом з тим, у зв'язку з динамічним розвитком інформаційних технологій, виникає потреба у подальшому дослідженні персональних даних як окремого інституту інформаційного права.

Важливу роль у формуванні правового режиму персональних даних відіграють міжнародні стандарти. Зокрема, Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних та Регламент (ЄС) 2016/679 (GDPR) встановлюють базові принципи обробки персональних даних та визначають високий рівень їх захисту [6; 7]. Українське законодавство, зокрема

Закон України «Про захист персональних даних», поступово гармонізується з європейськими стандартами, однак потребує подальшого вдосконалення [4].

Метою курсової роботи є комплексне дослідження персональних даних як інституту інформаційного права, визначення їх правової природи, особливостей правового режиму, а також аналіз проблем і перспектив їх захисту в Україні.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- розкрити поняття та ознаки персональних даних;
- визначити їх місце у системі інформаційного права;
- проаналізувати джерела правового регулювання персональних даних;
- дослідити принципи обробки персональних даних;
- охарактеризувати права суб'єктів персональних даних;
- визначити обов'язки володільців та розпорядників персональних даних;
- проаналізувати механізми захисту персональних даних;
- дослідити відповідальність за порушення законодавства у цій сфері;
- визначити проблеми та перспективи вдосконалення правового регулювання персональних даних.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері обробки та захисту персональних даних.

Предметом дослідження є правове регулювання персональних даних як інституту інформаційного права.

Методи дослідження. У процесі виконання курсової роботи використано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання, зокрема: діалектичний метод – для дослідження розвитку правового регулювання персональних даних; формально-юридичний – для аналізу нормативно-правових актів; порівняльно-правовий – для зіставлення національного законодавства з міжнародними стандартами; системний метод – для визначення місця персональних даних у системі інформаційного права.

Джерельну базу дослідження становлять нормативно-правові акти України, міжнародні документи, наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених, а також матеріали юридичної практики та електронні ресурси.

Структура курсової роботи зумовлена метою та завданнями дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, що об'єднують підрозділи, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ЯК ІНСТИТУТУ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА

1.1. Поняття та ознаки персональних даних

У сучасному правовому просторі категорія персональних даних набуває особливої актуальності у зв'язку з інтенсивним розвитком інформаційних технологій та формуванням цифрового суспільства. Інформація про особу стає одним із ключових ресурсів, що використовується у різних сферах суспільного життя — від державного управління до приватного бізнесу. У зв'язку з цим виникає необхідність чіткого визначення змісту поняття «персональні дані», їх правових ознак та особливостей як об'єкта інформаційного права.

Відповідно до чинного законодавства України, зокрема Закону України «Про захист персональних даних», персональні дані визначаються як відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована [4]. Це визначення є ключовим для розуміння правової природи персональних даних, оскільки воно підкреслює їх зв'язок із конкретною особою та можливістю встановлення її ідентичності.

У науковій доктрині поняття персональних даних трактується більш широко. Зокрема, зазначається, що персональні дані — це будь-яка інформація, яка прямо або опосередковано стосується фізичної особи та дозволяє її ідентифікувати або зробити висновки щодо її особистості, поведінки чи характеристик [8, с. 47]. Такий підхід відповідає сучасним міжнародним стандартам, зокрема положенням Регламенту (ЄС) 2016/679 (GDPR), який закріплює максимально широкий підхід до визначення персональних даних [7].

Важливо підкреслити, що персональні дані не обмежуються лише очевидними ідентифікаційними відомостями, такими як ім'я, прізвище або дата народження. До них також належать непрямі ідентифікатори, зокрема IP-адреса, дані геолокації, ідентифікатори пристроїв, біометричні характеристики, інформація про поведінку користувача в мережі Інтернет. Саме така розширена інтерпретація персональних даних обумовлена розвитком цифрових технологій та появою нових способів ідентифікації особи.

Особливе значення персональних даних полягає у їх тісному зв'язку з правом на приватність. Конституція України гарантує кожному право на невтручання в особисте і сімейне життя, а також встановлює заборону збирання, зберігання, використання і поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, за винятком випадків, передбачених законом [1]. Таким чином, персональні дані виступають не лише інформаційною категорією, а й важливим об'єктом конституційно-правового захисту.

У науковій літературі персональні дані розглядаються як специфічний вид інформації, що має індивідуалізуючий характер і пов'язаний із конкретною фізичною особою. Вони виступають об'єктом інформаційних правовідносин, у межах яких здійснюється їх збирання, зберігання, використання, поширення та захист [10, с. 46]. Це свідчить про їх комплексний характер, який поєднує інформаційний, правовий та соціальний аспекти.

З метою більш глибокого розуміння сутності персональних даних доцільно виділити їх основні ознаки.

По-перше, індивідуалізованість, яка полягає у тому, що персональні дані завжди стосуються конкретної фізичної особи. Вони не можуть існувати абстрактно, оскільки їх зміст нерозривно пов'язаний із суб'єктом, якого вони характеризують.

По-друге, ідентифікаційна здатність, що означає можливість встановлення особи на підставі відповідної інформації. При цьому ідентифікація може бути як прямою (через ім'я, паспортні дані), так і непрямою — шляхом аналізу сукупності різних відомостей.

По-третє, інформаційна природа персональних даних, яка зумовлює їх належність до об'єктів інформаційного права. Вони є різновидом інформації, що підпадає під дію загальних норм інформаційного законодавства, зокрема Закону України «Про інформацію» [2].

По-четверте, конфіденційний характер, який означає, що значна частина персональних даних має обмежений доступ і підлягає особливому правовому захисту. Це обумовлено необхідністю забезпечення приватності особи та недопущення неправомірного використання її даних [11, с. 114].

По-п'яте, правова захищеність, яка проявляється у наявності спеціального законодавства, спрямованого на регулювання обробки та захисту персональних даних. Таке регулювання здійснюється як на національному, так і на міжнародному рівнях [4; 7].

Крім того, важливим є питання класифікації персональних даних. У науковій літературі їх поділяють на загальні та спеціальні (чутливі) персональні дані. До загальних належать відомості, що використовуються для ідентифікації особи, тоді як до спеціальних — дані, що стосуються расового або етнічного походження, політичних переконань, релігійних поглядів, стану здоров'я, біометричних характеристик тощо. Обробка таких даних потребує підвищеного рівня захисту та спеціальних правових підстав [7].

Окремо слід звернути увагу на те, що персональні дані виступають важливим елементом інформаційного обігу. Вони активно використовуються у державному управлінні, банківській сфері, медицині, освіті, електронній комерції та інших галузях. Це зумовлює необхідність створення ефективних механізмів їх правового регулювання та захисту, що забезпечують баланс між інтересами особи, суспільства і держави.

Таким чином, персональні дані є складною багатогранною правовою категорією, яка охоплює широкий спектр інформації про фізичну особу та має суттєве значення для забезпечення її прав і свобод. Вони характеризуються рядом специфічних ознак, що відрізняють їх від інших видів інформації, та потребують особливого правового режиму. Саме це зумовлює необхідність їх розгляду як самостійного інституту інформаційного права.

1.2. Правова природа персональних даних у системі інформаційного права

Персональні дані як правова категорія займають особливе місце у системі сучасного права, що зумовлено їх багатогранною природою та тісним зв'язком із фундаментальними правами людини. В умовах становлення інформаційного суспільства вони перестають бути лише інформаційним ресурсом і набувають значення самостійного об'єкта правового регулювання, що потребує комплексного підходу до їх правового визначення та захисту.

Правова природа персональних даних полягає у поєднанні їх інформаційної сутності та правового режиму, який визначається нормами різних галузей права. З одного боку, персональні дані є різновидом інформації, що підтверджується положеннями Закону України «Про інформацію», де інформація розглядається як будь-які відомості або дані, що можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [2]. З іншого боку, персональні дані мають особливий правовий статус, який обумовлений необхідністю захисту приватного життя особи.

Особливість правової природи персональних даних полягає у їх міжгалузевому характері. Вони є об'єктом регулювання не лише інформаційного права, а й конституційного, цивільного, адміністративного та навіть кримінального права. Такий підхід пояснюється тим, що персональні дані безпосередньо пов'язані із реалізацією основоположних прав людини, насамперед права на приватність, а також права на інформацію.

У системі інформаційного права персональні дані виступають як окремий інститут, що охоплює сукупність правових норм, які регулюють відносини, пов'язані зі збором, зберіганням, використанням, поширенням та захистом інформації про фізичну особу. Цей інститут має власний предмет правового регулювання та характеризується специфічними принципами і механізмами реалізації.

Важливим елементом правової природи персональних даних є їх зв'язок із правом на приватність, яке визнається одним із базових прав людини. Конституційні гарантії невтручання в особисте і сімейне життя визначають загальні межі допустимого використання персональних даних та встановлюють обов'язок держави забезпечувати їх належний захист [1]. Таким чином, персональні дані виступають інструментом реалізації та одночасно об'єктом охорони права на приватність.

У науковій літературі персональні дані розглядаються як об'єкт особливого правового режиму, що передбачає встановлення спеціальних умов їх обробки. Зокрема, підкреслюється, що будь-які дії з персональними даними повинні здійснюватися на законних підставах, із дотриманням принципів законності, цільового призначення та пропорційності [9, с. 52]. Це свідчить про

те, що правова природа персональних даних нерозривно пов'язана із встановленням чітких правил їх використання.

Суттєвим аспектом є також те, що персональні дані виступають об'єктом правовідносин, у яких беруть участь різні суб'єкти: фізичні особи (суб'єкти даних), володільці та розпорядники персональних даних. У межах цих правовідносин виникають права та обов'язки, пов'язані з обробкою інформації, що формує складну систему юридичних зв'язків.

Особливу роль у визначенні правової природи персональних даних відіграють міжнародні стандарти. Регламент (ЄС) 2016/679 (GDPR) закріплює підхід, відповідно до якого персональні дані розглядаються як об'єкт підвищеного правового захисту, що потребує дотримання принципів прозорості, законності та мінімізації обробки [7]. Ці положення мають значний вплив на національне законодавство України, яке поступово адаптується до європейських стандартів.

Крім того, персональні дані мають економічний аспект, оскільки вони активно використовуються у підприємницькій діяльності, маркетингу, банківській сфері та сфері інформаційних послуг. Це зумовлює необхідність поєднання приватноправових і публічно-правових механізмів їх регулювання, що ще раз підтверджує комплексний характер їх правової природи.

Необхідно також відзначити, що персональні дані мають динамічний характер. З розвитком технологій змінюються способи їх обробки, з'являються нові види даних (наприклад, біометричні чи поведінкові), що потребує постійного оновлення правового регулювання. Це робить інститут персональних даних одним із найбільш динамічних у системі інформаційного права.

Отже, правова природа персональних даних характеризується комплексністю, міжгалузевістю та динамічністю. Вони є не лише різновидом інформації, а й самостійним об'єктом правового регулювання, що перебуває під посиленням правовим захистом. У системі інформаційного права персональні дані формують окремий інститут, який відіграє важливу роль у забезпеченні прав людини, розвитку інформаційного суспільства та функціонуванні сучасної держави.

1.3. Джерела правового регулювання персональних даних

Правове регулювання персональних даних здійснюється за допомогою системи нормативно-правових актів різного рівня, що утворюють цілісну ієрархічну структуру. Така система включає норми національного законодавства, міжнародно-правові акти, а також підзаконні нормативні документи, що деталізують окремі аспекти обробки та захисту персональних даних.

Основу правового регулювання персональних даних в Україні становлять норми Конституції України, які закріплюють фундаментальні права і свободи людини. Зокрема, стаття 32 Конституції України гарантує кожному право на невтручання в особисте і сімейне життя та встановлює заборону на збирання, зберігання, використання і поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом [1]. Таким чином, саме на конституційному рівні визначаються базові принципи захисту персональних даних.

Важливе місце у системі джерел правового регулювання займає спеціальне законодавство, зокрема Закон України «Про захист персональних даних». Цей нормативно-правовий акт визначає основні поняття у сфері персональних даних, встановлює принципи їх обробки, права суб'єктів персональних даних, а також обов'язки володільців і розпорядників таких даних [4]. Саме цей закон є центральним елементом правового механізму захисту персональних даних в Україні.

Окрім спеціального закону, важливу роль відіграють і загальні нормативно-правові акти у сфері інформаційного права. Зокрема, Закон України «Про інформацію» визначає загальні засади інформаційних відносин, встановлює класифікацію інформації та закріплює основні права і обов'язки учасників інформаційних правовідносин [2]. Він створює загальну правову основу, в межах якої функціонує інститут персональних даних.

Не менш важливим є Закон України «Про доступ до публічної інформації», який регулює питання доступу до інформації, що знаходиться у володінні органів державної влади. У контексті персональних даних цей закон

встановлює обмеження щодо доступу до інформації, яка містить персональні дані, та визначає баланс між правом на інформацію і правом на приватність [5].

Значну роль у правовому регулюванні відіграє також Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», який встановлює вимоги до захисту інформації, зокрема персональних даних, в автоматизованих системах [3]. Це особливо актуально в умовах цифровізації, коли обробка персональних даних здійснюється переважно в електронному вигляді.

Окрему групу джерел становлять міжнародно-правові акти, які мають важливе значення для формування національного законодавства у сфері захисту персональних даних. Зокрема, Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних встановлює основні принципи обробки персональних даних, такі як законність, пропорційність і цільове використання [6]. Цей документ є одним із перших міжнародних актів, що заклали основу для сучасного регулювання у цій сфері.

Важливим міжнародним джерелом є також Регламент (ЄС) 2016/679 (GDPR), який встановлює високі стандарти захисту персональних даних та значно вплинув на розвиток національного законодавства України [7]. GDPR закріплює принципи прозорості, підзвітності та мінімізації обробки даних, що поступово імплементуються у правову систему України.

Система джерел правового регулювання персональних даних не обмежується лише законами. Важливе значення мають підзаконні нормативно-правові акти, які конкретизують положення законів та встановлюють порядок їх застосування. До таких актів належать нормативні документи органів державної влади, зокрема Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, який здійснює контроль за дотриманням законодавства про захист персональних даних.

Слід також відзначити роль судової практики як джерела тлумачення норм права у сфері персональних даних. Хоча в Україні судова практика формально не визнається джерелом права, вона має важливе значення для формування єдиної правозастосовної практики та уточнення змісту правових норм.

У науковій літературі підкреслюється, що система джерел правового регулювання персональних даних має складний і багаторівневий характер, що зумовлено необхідністю забезпечення ефективного захисту прав людини в умовах інформаційного суспільства [12, с. 90]. Така система дозволяє комплексно регулювати відносини у сфері обробки персональних даних та забезпечувати баланс між інтересами особи, суспільства і держави.

Отже, джерела правового регулювання персональних даних утворюють цілісну систему, яка включає конституційні норми, спеціальне та загальне законодавство, міжнародні акти, підзаконні нормативні документи та практику їх застосування. Їх взаємодія забезпечує ефективне функціонування інституту персональних даних та створює правові умови для захисту прав і свобод людини у сфері інформаційних відносин.

РОЗДІЛ 2. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ

2.1. Принципи обробки персональних даних

Правовий режим персональних даних визначається сукупністю правових норм, що регулюють порядок їх обробки, зберігання, використання та захисту. Центральне місце у цьому механізмі займають принципи обробки персональних даних, які виступають основоположними засадами здійснення будь-яких дій із такими даними. Саме принципи визначають межі допустимої поведінки суб'єктів правовідносин і забезпечують баланс між інтересами особи, суспільства та держави.

В українському законодавстві принципи обробки персональних даних закріплені насамперед у Законі України «Про захист персональних даних», а також деталізуються з урахуванням міжнародних стандартів, зокрема положень GDPR [4; 7]. Ці принципи мають універсальний характер і застосовуються до всіх видів обробки персональних даних незалежно від сфери їх використання.

Першим і базовим є принцип законності обробки персональних даних. Він полягає у тому, що будь-яка обробка персональних даних повинна здійснюватися на підставі закону або за згодою суб'єкта персональних даних. Це означає, що збирання, зберігання чи використання персональної інформації без належної правової підстави є порушенням законодавства. Такий підхід спрямований на забезпечення правової визначеності та недопущення свавільного втручання у приватне життя особи.

Не менш важливим є принцип цільового призначення. Його суть полягає в тому, що персональні дані повинні збиратися для чітко визначених і законних цілей, а подальша їх обробка не повинна суперечити цим цілям. Це обмежує можливість використання персональних даних для інших, не передбачених спочатку цілей, що забезпечує додатковий рівень захисту прав особи.

Тісно пов'язаний із цим принцип мінімізації даних, який передбачає, що обсяг персональних даних повинен бути адекватним, релевантним та не надмірним щодо мети їх обробки. Іншими словами, обробці підлягають лише ті дані, які є необхідними для досягнення конкретної мети. Цей принцип є особливо

актуальним у сучасних умовах, коли технології дозволяють збирати великі масиви інформації про особу.

Наступним важливим принципом є принцип достовірності та актуальності даних. Він означає, що персональні дані повинні бути точними та, за необхідності, оновлюватися. Неточні або застарілі дані підлягають виправленню або видаленню. Це має важливе значення для запобігання негативним наслідкам для особи, які можуть виникнути внаслідок використання неправдивої інформації [10, с. 47].

Суттєве значення має також принцип обмеження строків зберігання персональних даних. Відповідно до нього, персональні дані не повинні зберігатися довше, ніж це необхідно для досягнення мети їх обробки. Після досягнення цієї мети дані підлягають знищенню або знеособленню. Такий підхід сприяє зменшенню ризиків неправомірного використання інформації.

Одним із ключових є принцип безпеки персональних даних, який передбачає забезпечення їх захисту від несанкціонованого доступу, втрати, знищення або пошкодження. Для цього застосовуються організаційні та технічні заходи, передбачені законодавством, зокрема Законом України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [3]. Забезпечення безпеки персональних даних є обов'язком володільців і розпорядників таких даних.

Важливе місце займає принцип прозорості обробки персональних даних, який передбачає, що суб'єкт персональних даних має бути поінформований про мету, обсяг і способи обробки його даних. Це забезпечує можливість контролю з боку особи за використанням її персональної інформації та сприяє підвищенню довіри до суб'єктів, які здійснюють обробку даних.

Сучасне правове регулювання також виділяє принцип підзвітності, відповідно до якого володільць персональних даних несе відповідальність за дотримання встановлених принципів і повинен бути здатним довести їх виконання. Цей принцип є характерним для європейського підходу до захисту персональних даних і поступово впроваджується в українську правову систему [7].

Слід зазначити, що принципи обробки персональних даних є взаємопов'язаними та застосовуються у комплексі. Порухення одного з них, як правило, призводить до порушення інших, що негативно впливає на рівень захисту прав суб'єкта персональних даних.

У науковій літературі підкреслюється, що принципи обробки персональних даних виконують не лише регулятивну, а й превентивну функцію, оскільки спрямовані на запобігання порушенням прав людини у сфері обробки інформації [11, с. 115]. Вони виступають орієнтиром для правозастосовної практики та забезпечують єдність підходів до регулювання відповідних правовідносин.

Отже, принципи обробки персональних даних є фундаментальними засадами правового режиму персональних даних, які визначають порядок їх обробки та забезпечують належний рівень захисту прав і свобод людини. Їх дотримання є необхідною умовою ефективного функціонування інституту персональних даних у сучасному інформаційному суспільстві.

2.2. Права суб'єктів персональних даних

Однією з ключових складових правового режиму персональних даних є права суб'єктів персональних даних, які виступають основним інструментом забезпечення та реалізації права особи на приватність. У сучасному інформаційному суспільстві, де обробка персональних даних набуває масового характеру, саме надання особі ефективних юридичних механізмів контролю за власною інформацією є необхідною умовою дотримання її прав і свобод.

Правовий статус суб'єкта персональних даних визначається як національним законодавством, так і міжнародними стандартами. Відповідно до Закону України «Про захист персональних даних», суб'єкт персональних даних — це фізична особа, персональні дані якої обробляються [4]. Водночас законодавство надає такій особі широкий спектр прав, спрямованих на забезпечення контролю за обробкою її персональної інформації.

Система прав суб'єкта персональних даних має комплексний характер і включає як загальні інформаційні права, так і спеціальні права, пов'язані безпосередньо з обробкою персональних даних. Ці права спрямовані на

забезпечення прозорості обробки даних, можливості впливу на цей процес та захисту від неправомірних дій.

Одним із базових прав є право на поінформованість про обробку персональних даних. Воно передбачає, що особа має право знати про джерела збирання своїх персональних даних, мету їх обробки, склад та зміст таких даних, а також місцезнаходження володільця або розпорядника. Це право забезпечує прозорість обробки персональних даних і дозволяє особі контролювати використання інформації про себе.

Важливим є також право доступу до персональних даних, яке полягає у можливості особи отримати інформацію про те, чи обробляються її персональні дані, а також отримати доступ до них. Це право включає можливість отримання копій персональних даних, що дозволяє особі перевірити їх точність і законність обробки. У науковій літературі підкреслюється, що право доступу є одним із ключових елементів механізму захисту персональних даних [8, с. 122].

Тісно пов'язане з правом доступу право на виправлення персональних даних. Воно передбачає можливість особи вимагати виправлення неточних або застарілих даних, а також доповнення неповних відомостей. Це право спрямоване на забезпечення достовірності інформації та запобігання негативним наслідкам, які можуть виникнути через використання неправильних даних.

Особливе значення має право на видалення персональних даних (так зване «право на забуття»). Воно полягає у можливості особи вимагати знищення її персональних даних у разі, якщо вони більше не є необхідними для досягнення мети їх обробки або обробляються незаконно. Це право отримало широке визнання у міжнародному праві, зокрема у GDPR [7], і поступово імплементується у національне законодавство.

Суттєвим елементом правового статусу суб'єкта є право на обмеження обробки персональних даних. Воно передбачає можливість тимчасового припинення обробки даних у випадках, коли особа оскаржує їх точність або законність обробки. Це право дозволяє запобігти подальшому використанню даних до з'ясування всіх обставин.

Окрему увагу слід приділити праву на заперечення проти обробки персональних даних. Суб'єкт персональних даних має право заперечувати проти

обробки своїх даних у випадках, передбачених законом, зокрема якщо така обробка здійснюється для цілей прямого маркетингу або на підставі законного інтересу володільця даних. Це право є важливим механізмом захисту особи від небажаного втручання у її приватне життя.

У сучасних умовах важливого значення набуває право на перенесення персональних даних, яке передбачає можливість отримання своїх даних у структурованому форматі та передачі їх іншому володільцю. Це право сприяє розвитку конкуренції та забезпечує більшу свободу вибору для користувачів цифрових послуг.

Слід також відзначити право на захист від автоматизованого прийняття рішень, включаючи профілювання. Воно передбачає, що особа має право не піддаватися рішенням, які ґрунтуються виключно на автоматизованій обробці персональних даних і можуть мати для неї юридичні наслідки або істотно впливати на її права. Це право є особливо актуальним у зв'язку з розвитком штучного інтелекту та алгоритмічних систем.

Важливим гарантійним механізмом є право на захист персональних даних, яке включає можливість звернення до суду, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини або інших компетентних органів у разі порушення прав суб'єкта персональних даних. Це право забезпечує реальну можливість відновлення порушених прав і притягнення винних осіб до відповідальності [4].

У науковій літературі підкреслюється, що ефективність прав суб'єктів персональних даних значною мірою залежить від рівня правової культури населення та обізнаності громадян щодо своїх прав [11, с. 116]. Без належного рівня інформованості навіть найбільш досконале законодавство не може забезпечити ефективний захист персональних даних.

Крім того, важливим є питання співвідношення прав суб'єкта персональних даних з іншими правами та інтересами. Зокрема, у деяких випадках обробка персональних даних може здійснюватися без згоди особи, якщо це необхідно для виконання законних обов'язків, забезпечення національної безпеки або захисту прав інших осіб. Це свідчить про необхідність забезпечення балансу між правом на приватність та іншими суспільними інтересами.

Слід зазначити, що права суб'єктів персональних даних постійно розвиваються та розширюються у зв'язку з розвитком інформаційних технологій. З'являються нові форми обробки даних, що потребує вдосконалення правових механізмів їх захисту та адаптації законодавства до сучасних викликів.

Таким чином, права суб'єктів персональних даних є ключовим елементом правового режиму персональних даних, що забезпечує реалізацію права особи на приватність та контроль за власною інформацією. Вони мають комплексний характер, включають широкий спектр правомочностей та відіграють важливу роль у забезпеченні ефективного функціонування інституту персональних даних у сучасному інформаційному суспільстві.

2.3. Обов'язки володільців та розпорядників персональних даних

Ефективне функціонування правового режиму персональних даних неможливе без чіткого визначення обов'язків суб'єктів, які здійснюють їх обробку. Якщо права суб'єктів персональних даних спрямовані на забезпечення контролю особи над власною інформацією, то обов'язки володільців та розпорядників персональних даних виступають гарантією реалізації цих прав. Саме через систему обов'язків забезпечується дотримання законності, прозорості та безпеки обробки персональних даних.

Відповідно до Закону України «Про захист персональних даних», володілець персональних даних — це фізична або юридична особа, яка визначає мету обробки персональних даних, склад цих даних та процедури їх обробки, тоді як розпорядник — це особа, якій володілець доручає обробку персональних даних [4]. Незважаючи на відмінності у правовому статусі, обидві категорії суб'єктів несуть відповідальність за належну організацію процесу обробки персональних даних.

Одним із базових обов'язків є обов'язок забезпечення законності обробки персональних даних. Володілець та розпорядник повинні здійснювати обробку персональних даних виключно на законних підставах, передбачених законодавством, зокрема за згодою суб'єкта даних або у випадках, прямо визначених законом. Недотримання цього обов'язку призводить до порушення

прав особи та може стати підставою для притягнення до юридичної відповідальності.

Важливим є також обов'язок визначення чіткої мети обробки персональних даних. Володілець персональних даних повинен заздалегідь визначити, для чого саме здійснюється обробка даних, і забезпечити, щоб подальше використання даних не виходило за межі цієї мети. Такий підхід забезпечує відповідність обробки принципу цільового призначення та запобігає неправомірному використанню інформації.

Не менш суттєвим є обов'язок забезпечення достовірності персональних даних. Володілці та розпорядники повинні вживати заходів для того, щоб персональні дані були точними, повними та актуальними. У разі виявлення неточностей вони зобов'язані своєчасно їх виправляти або видаляти. Це має важливе значення для запобігання негативним наслідкам для суб'єкта персональних даних.

Особливе місце серед обов'язків займає обов'язок забезпечення безпеки персональних даних. Він передбачає застосування організаційних та технічних заходів для захисту даних від несанкціонованого доступу, втрати, знищення чи пошкодження. До таких заходів належать використання сучасних засобів захисту інформації, обмеження доступу до даних, шифрування, резервне копіювання тощо. Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» встановлює загальні вимоги до забезпечення такого захисту [3].

Важливим є обов'язок інформування суб'єкта персональних даних. Володілець персональних даних зобов'язаний повідомити особу про факт збору її персональних даних, мету їх обробки, права суб'єкта даних та інші істотні обставини. Це забезпечує реалізацію принципу прозорості та дозволяє особі здійснювати контроль за використанням її інформації.

Окрему увагу слід приділити обов'язку забезпечення реалізації прав суб'єктів персональних даних. Володілець та розпорядник повинні створити умови для реалізації таких прав, як доступ до даних, їх виправлення, видалення або обмеження обробки. Відмова у реалізації цих прав або створення перешкод для їх здійснення є порушенням законодавства.

Суттєвим є також обов'язок дотримання строків зберігання персональних даних. Дані повинні зберігатися не довше, ніж це необхідно для досягнення мети їх обробки. Після досягнення цієї мети вони підлягають знищенню або знеособленню. Це сприяє зменшенню ризиків неправомірного використання персональних даних.

Важливим обов'язком є обов'язок недопущення розголошення персональних даних без згоди суб'єкта або іншої законної підстави. Володільці та розпорядники повинні забезпечити конфіденційність персональних даних і не допускати їх передачі третім особам без належних правових підстав. У науковій літературі підкреслюється, що конфіденційність є однією з ключових гарантій захисту персональних даних [9, с. 54].

У сучасних умовах особливого значення набуває обов'язок документування процесів обробки персональних даних. Володільці повинні вести облік операцій з персональними даними, що дозволяє контролювати законність їх обробки та забезпечує можливість перевірки з боку контролюючих органів. Такий підхід відповідає принципу підзвітності, закріпленому у міжнародних стандартах [7].

Слід також відзначити обов'язок взаємодії з контролюючими органами, зокрема з Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини. Володільці та розпорядники повинні надавати необхідну інформацію, сприяти проведенню перевірок та виконувати законні вимоги контролюючих органів.

Окремо варто звернути увагу на обов'язок повідомлення про порушення безпеки персональних даних. У разі витоку або іншого порушення безпеки персональних даних володілець повинен своєчасно повідомити про це відповідні органи та, у визначених випадках, самих суб'єктів даних. Це дозволяє мінімізувати негативні наслідки та вжити необхідних заходів реагування.

У науковій літературі підкреслюється, що ефективність виконання обов'язків володільців та розпорядників персональних даних значною мірою залежить від рівня організації внутрішніх процесів, наявності відповідної політики захисту даних та підготовки персоналу [12, с. 91]. Це свідчить про те, що забезпечення належного рівня захисту персональних даних є не лише юридичним, а й організаційним завданням.

Крім того, важливим є питання відповідальності за невиконання або неналежне виконання обов'язків. Законодавство передбачає адміністративну, цивільну та в окремих випадках кримінальну відповідальність за порушення вимог щодо обробки та захисту персональних даних. Це виступає додатковим стимулом для дотримання встановлених правил.

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В УКРАЇНІ

3.1. Механізми захисту персональних даних

Захист персональних даних є ключовим елементом забезпечення права людини на приватність та інформаційну безпеку. В умовах стрімкого розвитку цифрових технологій та зростання обсягів обробки інформації питання ефективного захисту персональних даних набуває особливої актуальності. Саме тому в сучасному праві сформувалася система механізмів, спрямованих на запобігання порушенням та відновлення прав суб'єктів персональних даних.

Механізми захисту персональних даних можна визначити як сукупність правових, організаційних та технічних заходів, спрямованих на забезпечення безпеки персональної інформації та недопущення її неправомірного використання. Ці механізми мають комплексний характер і реалізуються на різних рівнях — від законодавчого до практичного.

Перш за все, слід виділити правові механізми захисту персональних даних, які закріплені у нормативно-правових актах. Основним із них є Закон України «Про захист персональних даних», який встановлює загальні правила обробки даних, визначає права суб'єктів та обов'язки володільців, а також передбачає відповідальність за порушення законодавства [4]. Цей закон формує базу для функціонування всієї системи захисту персональних даних.

Важливу роль відіграють також конституційні гарантії, зокрема право на невтручання в особисте і сімейне життя, що забезпечує загальний рівень правового захисту інформації про особу [1]. Ці положення мають пряму дію і можуть застосовуватися у судовій практиці.

Окремим елементом механізму захисту є інституційний механізм, який передбачає діяльність спеціально уповноважених органів. В Україні таким органом є Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, який здійснює контроль за дотриманням законодавства у сфері захисту персональних даних. До його повноважень належать проведення перевірок, розгляд звернень громадян, надання рекомендацій та застосування заходів реагування.

Не менш важливим є судовий механізм захисту, який забезпечує можливість відновлення порушених прав. Суб'єкт персональних даних має право звернутися до суду з вимогою про припинення порушення, відшкодування шкоди або визнання незаконними дій володільця даних. Судова практика відіграє важливу роль у формуванні підходів до застосування законодавства у цій сфері.

Значне місце займають організаційні механізми захисту персональних даних, які впроваджуються безпосередньо володільцями даних. До них належать розробка внутрішніх політик захисту персональних даних, визначення відповідальних осіб, навчання персоналу, встановлення процедур обробки даних. Такі заходи сприяють підвищенню рівня безпеки та мінімізації ризиків порушень.

Суттєвим елементом є також технічні механізми захисту, які включають використання сучасних засобів інформаційної безпеки. До них належать шифрування, системи контролю доступу, антивірусний захист, резервне копіювання, моніторинг інформаційних систем. Законодавство встановлює загальні вимоги до таких заходів, зокрема у сфері захисту інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах [3].

Особливого значення набуває міжнародний механізм захисту персональних даних, який передбачає застосування міжнародних стандартів та співпрацю між державами. Зокрема, Конвенція № 108 та GDPR встановлюють високі стандарти захисту персональних даних та сприяють уніфікації підходів до їх регулювання [6; 7].

Важливо зазначити, що ефективність механізмів захисту значною мірою залежить від рівня правової культури та обізнаності населення. Без розуміння своїх прав та механізмів їх реалізації суб'єкти персональних даних не можуть ефективно захищати свої інтереси.

Отже, механізми захисту персональних даних є складною багаторівневою системою, що включає правові, організаційні, технічні та інституційні елементи. Їх ефективна взаємодія забезпечує належний рівень захисту прав і свобод людини у сфері обробки персональних даних.

3.2. Відповідальність за порушення законодавства про персональні дані

Відповідальність за порушення законодавства у сфері персональних даних є важливим елементом правового механізму їх захисту. Вона виконує не лише каральну, але й превентивну функцію, спрямовану на запобігання правопорушенням та забезпечення дотримання встановлених норм.

У законодавстві України передбачено кілька видів юридичної відповідальності за порушення у сфері персональних даних: адміністративну, цивільно-правову та кримінальну.

Адміністративна відповідальність є найбільш поширеною формою відповідальності у цій сфері. Вона застосовується у випадках порушення встановленого порядку обробки персональних даних, невиконання законних вимог контролюючих органів або недотримання правил захисту інформації. Відповідні санкції передбачають накладення штрафів та інших адміністративних стягнень.

Цивільно-правова відповідальність передбачає відшкодування шкоди, завданої суб'єкту персональних даних у результаті неправомірної обробки його інформації. Така шкода може бути як матеріальною, так і моральною. Відшкодування шкоди здійснюється у судовому порядку, що забезпечує відновлення порушених прав особи.

Особливе значення має кримінальна відповідальність, яка застосовується у випадках грубих порушень, зокрема незаконного збирання, зберігання або поширення конфіденційної інформації про особу. Кримінальне законодавство передбачає покарання у вигляді штрафів, обмеження або позбавлення волі.

Слід зазначити, що міжнародні стандарти також приділяють значну увагу питанням відповідальності. Зокрема, GDPR передбачає значні штрафи за порушення вимог щодо захисту персональних даних, що стимулює суб'єктів господарювання дотримуватися встановлених правил [7].

Важливим аспектом є те, що відповідальність може наставати не лише за активні дії, але й за бездіяльність, наприклад, у разі невжиття заходів щодо захисту персональних даних. Це підкреслює необхідність комплексного підходу до забезпечення їх безпеки.

Таким чином, відповідальність за порушення законодавства про персональні дані є важливим інструментом забезпечення прав людини та ефективного функціонування правового режиму персональних даних.

3.3. Актуальні проблеми та напрями вдосконалення законодавства

Незважаючи на наявність розвиненої нормативної бази, система захисту персональних даних в Україні стикається з рядом проблем, які потребують вирішення. Ці проблеми зумовлені як недосконалістю законодавства, так і викликами, пов'язаними з розвитком інформаційних технологій.

Однією з основних проблем є недостатня гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами, зокрема з вимогами GDPR. Хоча Україна здійснює кроки у напрямі європейської інтеграції, чинне законодавство все ще містить певні прогалини та суперечності [7].

Суттєвою проблемою є також низький рівень правової обізнаності населення щодо питань захисту персональних даних. Багато громадян не знають про свої права або не вміють ними користуватися, що знижує ефективність механізмів захисту.

Не менш важливою є проблема недостатнього рівня технічного захисту персональних даних. У багатьох організаціях відсутні належні системи інформаційної безпеки, що призводить до витоків даних та інших порушень.

Слід також відзначити проблему недостатнього контролю за дотриманням законодавства. Хоча існують відповідні органи, їх можливості часто обмежені, що ускладнює ефективний нагляд за обробкою персональних даних.

У зв'язку з цим важливими є напрями вдосконалення законодавства. По-перше, необхідно забезпечити повну гармонізацію національного законодавства з європейськими стандартами. По-друге, слід підвищити рівень правової культури населення шляхом проведення інформаційних кампаній та освітніх заходів. По-третє, необхідно посилити вимоги до технічного захисту персональних даних та відповідальність за їх порушення.

Крім того, важливим є розвиток інституційного механізму захисту персональних даних, зокрема шляхом підвищення ефективності діяльності контролюючих органів.

Отже, вдосконалення законодавства у сфері захисту персональних даних є необхідною умовою забезпечення прав людини та розвитку інформаційного суспільства. Вирішення існуючих проблем дозволить підвищити ефективність правового регулювання та забезпечити належний рівень захисту персональних даних в Україні.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження персональних даних як інституту інформаційного права можна зробити ряд узагальнюючих висновків теоретичного та практичного характеру.

По-перше, встановлено, що персональні дані є складною багатогранною правовою категорією, яка поєднує в собі інформаційний, правовий та соціальний аспекти. Вони являють собою відомості про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути ідентифікована, що визначає їх особливу значущість у сучасному інформаційному суспільстві. Персональні дані виступають не лише об'єктом інформаційних відносин, а й важливим елементом реалізації конституційних прав людини, насамперед права на приватність.

По-друге, доведено, що персональні дані мають низку специфічних ознак, серед яких ключовими є індивідуалізованість, ідентифікаційна здатність, інформаційна природа, конфіденційність та правова захищеність. Сукупність цих ознак дозволяє розглядати персональні дані як самостійний об'єкт правового регулювання, що потребує особливого правового режиму.

По-третє, визначено, що правова природа персональних даних характеризується комплексністю та міжгалузевим характером. Вони є об'єктом регулювання норм конституційного, інформаційного, цивільного, адміністративного та кримінального права. У системі інформаційного права персональні дані формують окремий інститут, який має власний предмет правового регулювання та специфічні принципи функціонування.

По-четверте, встановлено, що система джерел правового регулювання персональних даних є багаторівневою і включає Конституцію України, спеціальне та загальне законодавство, міжнародно-правові акти, а також підзаконні нормативні документи. Важливу роль у формуванні національного законодавства відіграють міжнародні стандарти, зокрема положення Конвенції № 108 та Регламенту (ЄС) 2016/679 (GDPR), що сприяють гармонізації українського законодавства із європейськими вимогами.

По-п'яте, з'ясовано, що правовий режим персональних даних базується на системі принципів обробки, які визначають порядок здійснення будь-яких дій із такими даними. До основних принципів належать законність, цільове

призначення, мінімізація даних, достовірність, обмеження строків зберігання, безпека, прозорість та підзвітність. Дотримання цих принципів є необхідною умовою забезпечення прав і свобод людини у сфері обробки персональних даних.

По-шосте, встановлено, що права суб'єктів персональних даних є ключовим елементом механізму їх захисту. Вони забезпечують можливість контролю особи за обробкою її інформації та включають право на доступ, виправлення, видалення, обмеження обробки, заперечення проти обробки, перенесення даних, а також право на захист від автоматизованого прийняття рішень. Ефективність реалізації цих прав значною мірою залежить від рівня правової обізнаності населення.

По-сьоме, визначено, що обов'язки володільців та розпорядників персональних даних виступають гарантією реалізації прав суб'єктів персональних даних. До основних обов'язків належать забезпечення законності обробки, визначення мети обробки, забезпечення достовірності та безпеки даних, інформування суб'єктів, дотримання строків зберігання та недопущення розголошення інформації. Виконання цих обов'язків є необхідною умовою ефективного функціонування правового режиму персональних даних.

По-восьме, встановлено, що механізми захисту персональних даних мають комплексний характер і включають правові, організаційні, технічні та інституційні елементи. Важливу роль у забезпеченні захисту відіграють судові органи, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, а також внутрішні механізми організацій, які здійснюють обробку даних.

По-дев'яте, з'ясовано, що відповідальність за порушення законодавства у сфері персональних даних є важливим елементом забезпечення їх захисту. Вона може бути адміністративною, цивільно-правовою або кримінальною і спрямована на запобігання правопорушенням та відновлення порушених прав.

По-десяте, виявлено низку проблем у сфері захисту персональних даних в Україні, зокрема недостатню гармонізацію законодавства з міжнародними стандартами, низький рівень правової обізнаності населення, недостатній рівень технічного захисту інформації та обмежені можливості контролюючих органів. Ці проблеми потребують комплексного вирішення.

У зв'язку з цим запропоновано такі напрями вдосконалення правового регулювання персональних даних: гармонізація законодавства з європейськими стандартами, підвищення рівня правової культури населення, удосконалення технічних засобів захисту інформації, посилення контролю за дотриманням законодавства, а також розвиток інституційного механізму захисту персональних даних.

Отже, персональні дані як інститут інформаційного права відіграють важливу роль у забезпеченні прав і свобод людини в умовах інформаційного суспільства. Їх належне правове регулювання та ефективний захист є необхідною умовою розвитку демократичної держави та інтеграції України у світовий інформаційний простір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Нормативно-правові акти

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР.
2. Про інформацію : Закон України від 02 жовт. 1992 р. № 2657-XII.
3. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах : Закон України від 05 лип. 1994 р. № 80/94-ВР.
4. Про захист персональних даних : Закон України від 01 черв. 2010 р. № 2297-VI.
5. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січ. 2011 р. № 2939-VI.
6. Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних : міжнародний документ від 28 січ. 1981 р. № 108.
7. Регламент (ЄС) 2016/679 Європейського Парламенту і Ради від 27 квіт. 2016 р. про захист фізичних осіб у зв'язку з обробкою персональних даних (GDPR).

Спеціальна література

8. Брижко В. М. Захист персональних даних: реалії та практика сучасності. Київ : Інститут інформації, безпеки і права, 2021. 312 с.
9. Бем М., Городиський І. Захист персональних даних: правове регулювання та практичні аспекти. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 256 с.
10. Малій Б. Правове регулювання персональних даних в Україні. Інформаційне право. 2025. № 1. С. 45–52.
11. Явор О. А. Правові проблеми захисту персональних даних. Юридична наука. 2023. № 3. С. 112–118.
12. Колотило М. Ю. Законодавче регулювання персональних даних в Україні. Юридичний електронний журнал. 2025. № 2. С. 89–94.
13. Гета Д. С. Правове регулювання персональних даних працівника : монографія. Харків : ХНУВС, 2016. 220 с.
14. Погореленко А. К. Проблеми захисту персональних даних. Економічний вісник. 2018. № 19(1). С. 156–160.

15. Захист персональних даних у сучасному інформаційному суспільстві. Правовий вісник. 2024. № 2. С. 67–73.

16. Проблемні аспекти захисту персональних даних в Інтернеті. Науковий журнал. 2023. № 4. С. 98–104.

17. Захист персональних даних в Україні в умовах цифровізації. Часопис права. 2023. № 1. С. 55–61.

Інтернет-ресурси

18. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Захист персональних даних : офіц. вебсайт. URL: <https://ombudsman.gov.ua>

19. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. Захист персональних даних : офіц. вебсайт. URL: <https://naqa.gov.ua>

20. Освітній портал. Обробка персональних даних в інформаційних системах. URL: <https://eo.gov.ua>